

HAMDİJA KREŠEVLJAKOVIĆ (1888 – 1959)

Poslije duge i teške bolesti u Sarajevu je 9 avgusta 1959 godine umro profesor Hamdija Kreševljaković. Njegov mnogostruki pedagoški i nastavnički rad osjetile su brojne generacije njegovih učenika, a posebno je njegovo naučno djelo zadužilo jugoslavensku historiografiju uopšte, posebno historiografiju Bosne i Hercegovine. Biće posebno posebnom analizom utvrditi razvojnu liniju i konačne rezultate ovoga historičara Bosne i Hercegovine. Istom će se tada moći u cjelini sagledati stvaralački i naučni lik Hamdije Kreševljakovića.

Hamdija Kreševljaković je rođen 6 septembra 1888 godine u trgovačkoj porodici u Sarajevu. U rodnom mjestu je završio osnovnu i učiteljsku školu. Kao odličan učenik je zapažen od svojih nastavnika. Rano se počeo baviti folklorom, narodnom pjesmom i narodnim stvaralaštvom uopšte. Dok je bio učenik Učiteljske škole u Sarajevu, Kreševljaković je bio u prisnim vezama sa svojim nastavnikom, pjesnikom Silvijem Strahimirom Kranjčevićem. Po završetku školovanja (1912), služio je u osnovnim školama u Sarajevu i rano je počeo da pokazuje smisao za prošlost svoga rodnog mjesta i naročit interes za istoriju. Kreševljaković nije bio u mogućnosti da se školuje na nekom univerzitetu i da stiče redovnim putem stručna i metodička znanja, ali je zato pozitivnom ambicijom, radom i razvijenim interesom za istorisku nauku, postigao vrlo mnogo. U početku je kao amater saradivao sa Dr. Pačom u Zemaljskom muzeju. Ta saradnja je bila kratka ali je ostavila dubokog traga u nastojanjima mladog Kreševljakovića za naučnim saznanjima. Interes za istorisku nauku kod Kreševljakovića preći će vremenom u pravu strast. U dnevnoj i učiteljskoj štampi objavljivao je mnoga obavještenja i prikaze povodom pojedinih istoriskih i pedagoških publikacija o Bosni i Hercegovini pred Prvi svjetski rat, u toku rata i neposredno iza njega.

Poslije 1918 godine Kreševljaković je služio na osnovnim i građanskim školama, pošto je pret-

hodno stekao potrebna stručna znanja i položio odgovarajuće ispite. Kao nastavnik Kreševljaković se isticao stručnom spremom i ljubavlju za poziv i omladinu koja mu je bila povjerena. Imao je srca i upravo roditeljskog razumijevanja prema siromašnim i vrijednim učenicima. Kao nastavnik građanske škole izradio je dobro zapažen udžbenik geografije. Već poznat i stručno izgrađen nastavnik, Kreševljaković je došao za profesora Učiteljske škole u Sarajevu. U eri šestojanuarske diktature bio je prije vremena penzionisan (1932), kada je kao prosvjetni i naučni radnik mogao da uspješno djeluje. Ovaj fakat, međutim, imao je i pozitivnih posljedica po njegov naučni razvitak. Otada je više putovao, mada je to radio i ranije, pa je u svojim naučnim ekskurzijama dopirao i do dalekog Islanda. Na ovim putovanjima je uspostavljao korisne naučne veze i sticao veliko iskustvo.

Neobično vrijedan, pasionirano udubljen u istoriske probleme, Kreševljaković je stalno bilježio razgovore sa starim esnafskim majstorima, pravio ispise iz starih zbirki (medžmua), sidžila, esnafskih deftera i hronika i tako neprekidno bogatio fond kojim se naročito obilno koristio u periodu pune naučne zrelosti. Pored toga, on je stalno prikupljao knjige, časopise i dnevne listove. O svemu je imao pregled i, što je za njega naročito karakteristično, znao je, zahvaljujući upravo fenomenalnom pamćenju, gdje se koji rad nalazi, pa čak i na kojoj se stranici nalazi neki detalj. Rijetko čija privatna biblioteka kod nas obiluje onako bogatim materijalom iz istorije Bosne i Hercegovine kao što je Kreševljakovićeva.

Malo je kod nas bilo ljudi koji su se s naučnom strašću posvećivali prošlosti Sarajeva kao što je bio Kreševljaković. Ovaj grad je imao sreću da su se dvojica njegovih građana godinama, upravo decenijama, bavili istorijom ovog rijetko interesantnog ekonomskog i kulturnog centra Bosne i Hercegovine.

Kreševljakovićevo interesovanje bilo je višestruko. Njega je privlačila ekonomska, kulturna i politička istorija Bosne i Hercegovine pod turskom vlašću. Sa najviše uspjeha se on ipak bavio ekonomskom istorijom gradskih centara, kao što su Sarajevo i Mostar, te zatim Travnik i Banja Luka. Esnafi i esnafska gradska privreda dolaze u prvi plan njegova interesovanja. Rezultat tih nastojanja bio je rad posvećen sarajevskoj čaršiji koji je izašao u »Narodnoj starini« pod naslovom »Sarajevska čaršija, njeni esnafi i obrti« (1927). Dopunjujući ovaj rad pretežno turskom izvornom građom, Kreševljaković je osam godina kasnije objavio veće i zamašnije djelo iz iste problematike u izdanjima Jugoslavenske akademije znanosti umjetnosti u Zagrebu, pod naslovom »Esnafi i obrti u Bosni i Hercegovini« (1463—1878) — Sarajevo (1935). Ovaj rad je obuhvatio razvitak sarajevske privrede u osmanliskom periodu kao i esnafsku organizaciju Sarajeva. Domaća i strana naučna javnost primila je rad s pažnjom i priznanjem.

Mada se bavio i drugim istoriskim problemima, Kreševljaković je uspio da najviše uradi u istoriji naših esnafa. Poslije 1935 godine objavio je nekoliko uspješnih i zapaženih monografija o pojedinim esnafima, kao o kazandžiskom (1951), čizmedžiskom (1957), saračkom (1958) i drugim, što mu je omogućilo da konačno napiše posljednju verziju sarajevskih esnafa u djelu »Esnafi i obrti u starom Sarajevu« (1958). Obogaćen iskustvom, a raspoložujući značajnim izvornim materijalom, Kreševljaković je ovim djelom dao najviši izraz svoga stvaralaštva.

Prateći prošlost esnafa, Kreševljaković je obradio esnafsku privredu Mostara (1951), napisao je monografiju o Banjoj Luci i njenoj esnafskoj privredi, a pred smrt, u kraćim intervalima kada mu je to opasna bolest dopuštala, obradio je i ostale, manje esnafske centre u Bosni i Hercegovini. Nekoliko dana pred smrt, za našeg posljednjeg viđenja, govorio mi je o svojoj koncepciji esnafa i esnafske privrede, izražavajući radost što mu je pošlo za rukom da je ostvari pod vrlo teškim životnim okolnostima.

Kreševljaković je zapazio važnost i ulogu vakufa u razvitku bosanskih gradova. U spomenici koja je izašla povodom 400-godišnjice Gazi Husrevbegove džamije (1932) opisao je sve važnije objekte Gazi Husrevbegovog vakufa. Interesovao se za postanak i razvitak vodovoda u Sarajevu kao i za građevine na vodi u starom Sarajevu uopšte, te

nam o tome ostavio vrlo vrijedne priloge. Posebnu pažnju posvetio je javnoj higijeni u vrijeme osmanliske uprave, te je 1937 g. objavio značajan rad o banjama (hamamima) u Bosni i Hercegovini. Zbog toga što je ovo djelo postalo knjižarski raritet, došlo je do dopunjenog izdanja (1952). Rijetki su naši historičari čija se djela pojavljuju u drugom izdanju, a kod Kreševljakovića to je bio ponovljen slučaj.

Praktična primjena Kreševljakovićevo poznavanja sarajevske čaršije, bilo onim što je kazivao ili onim što je zabilježeno u njegovim djelima, odrazila se i prilikom diskusije o uređenju te čaršije, izrade njene makete, postavljanju izložbe Gradskog muzeja u Sarajevu, a posebno kod dokumentacije u izradi urbanističkog rješenja toga dijela grada. Od naročitog značaja je njegovo poznavanje važnijih istoriskih objekata u gradu Sarajevu koje je trebalo staviti pod državnu zaštitu.

Politička istorija Bosne i Hercegovine, mada u manjoj mjeri, također je interesovala Kreševljakovića. Pisao je o austriskoj agresiji na Bosnu početkom XVIII vijeka (Boj pod Banjom Lukom 1737), a zatim o okupaciji Bosne i Hercegovine 1878 g. Sa novim materijalom i živim, upravo reljefnim izlaganjem obrađen je buran period sarajevske prošlosti u prelomnom periodu njene istorije. Važno je da pomenemo da je Kreševljaković ostavio u rukopisu rad o Sarajevu za vrijeme austro-ugarske okupacije koje ustvari pretstavlja hroniku Sarajeva.

Naročitu pažnju Kreševljaković je posvetio ispitivanju postanka i razvitka kapetanija u Bosni i Hercegovini kao feudalnih vojnih institucija kakvih nije bilo u ostalim pokrajinama Turske. Kad je ovo djelo bilo završeno i izašlo iz štampe, Kreševljaković je već bio ozbiljno bolestan i nalazio se u bolnici. Objavljajući niz kraćih priloga o našim gradovima, uspio je da dađe jedinstvenu sliku o kapetanijama, gradovima koji su se nalazili u pojedinim kapetanijama i kapetanima kao nosiocima vlasti u njima. U Godišnjaku Istoriskog društva Bosne i Hercegovine objavio je radnju o kapetanima i kapetanijama (1950) a nekoliko godina kasnije izašlo je u izdanjima Naučnog društva obimno i značajno djelo pod naslovom »Kapetanije u Bosni i Hercegovini« (1954). Ovim radom Kreševljaković je pružio obilje građe za tumačenje uloge muslimanskog plemstva u istoriji Bosne i Hercegovine u XVIII i XIX vijeku.

U vezi sa kapetanijama je položaj gradova i njihov značaj u istoriji Bosne i Hercegovine pod turskom vladavinom. To je Kreševljaković naglasio radovima koje je objavljivao u »Našim starinama«, i to: Stari bosanski gradovi (Naše starine, I), Stari hercegovački gradovi (u saradnji sa piscem ovih redova, Naše starine, II) i Podaci o tvrđavama u Derventi i Travniku (isto s piscem ovih redova, Naše starine, III). Ovi radovi imaju značaja za istoriju gradova, utvrđenja, načina gradnje i tehnike građenja. Važno je da pomenemo da je u Našim starinama objavio još nekoliko radova o važnijim građevinskim spomenicima u Bosni i Hercegovini.

Dok je Kreševljaković u predratnom periodu bio manje zapažen i nepriznat u vrijeme nacionalnih zaoštrenosti, njegovo djelo dobilo je pravo mjesto, koje mu po ljudskom stavu i po naučnom radu i pripada, istom u našoj socijalističkoj državi. U Zemaljskom zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti dobio je mjesto naučnog saradnika. Tu su mu pružene bolje mogućnosti za rad od onih koje mu je davala srednja škola. U poratnom periodu on je saradnik svih sarajevskih naučnih časopisa, a njihov broj nije mali. Sa svojim radovima javljao se u Glasniku Zemaljskog muzeja, Istorisko-pravnom zborniku, Prilozima za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vlašću, Našim starinama, Radovima, građi i djelima Naučnog društva i Godišnja-

ku Istoriskog društva Bosne i Hercegovine. Za posljednjih deset godina objavio je takva djela koja predstavljaju najbolje priloge za poznavanje istorije Bosne i Hercegovine pod turskom vlašću.

Treba napomenuti da je Kreševljaković dao čitav niz priloga iz istorije Bosne i Hercegovine u Enciklopediji Jugoslavije, a u II knjizi Istorije naroda Jugoslavije napisao je istoriju Bosne u XVIII vijeku. Na popularisanju istoriske nauke učinio je također mnogo. Tako je u tuzlanskom Frontu slobode objavio više kraćih priloga o gradovima sjeverne Bosne, kao što su Tuzla, Gradačac, Brčko i Bijeljina.

Opšte priznanje Kreševljakovićevom naučnom radu došlo je prilikom osnivanja Naučnog društva, kada je izabran za redovnog člana i za potpretsjednika toga Društva. Kao naročito priznanje za njegov rad došlo je odlikovanje pretsjednika Republike ordenom rada II reda.

I najzad da istaknem značaj ličnosti ovog skromnog i istinskog čovjeka. Bez toga bi ovi podaci o njegovom naučnom radu bili blijedi i nepotpuni. U ličnosti Hamdije Kreševljakovića sjedinile su se rijetke osobine duboko humanog čovjeka i istrajnog ispitivača naše prošlosti. On je imao mnogo razumijevanja za ljude, počevši od velikog broja njegovih učenika prema kojima je neobično pažljiv, pa do ljudi s kojima je saradivao. Prema svima je bio ljudski širok i pomagao je bez ustezanja.

Dr. Hamdija Kapidžić